

60 jaar coöperatieve zuivelfabriek Borger 1896 - 1946

Integrale overname van 'gedenkbok' over 60 jarig bestaan uit 1954 met toevoeging van enkele 'eigen' foto's

60 Jaar Borger 1894 - 1954

Het is niet de gewoonte dat het 60-jarig bestaan van een vereniging op grootse wijze wordt gevierd, tenzij hiervoor bijzondere redenen zijn.

Bijzondere redenen zijn in ons geval voldoende aanwezig. De vereniging werd opgericht bij notariële acte van 16 augustus 1894. Het 25-jarig bestaan viel dus in 1919, een korte tijd na de wereldoorlog van 1914-1918. Wel is ons land niet direct in deze oorlog betrokken geweest, maar de ontreddering was toch zeer groot. Bovendien bezorgde de z.g. „Spaanse griep" veel leed onder de mensen, zodat men aan feestvieren niet dacht.

Weer 25 jaar later was het de 2e wereldoorlog die er voor zorgde dat in 1944 het 50-jarig bestaan ongemerkt voorbijging.

Nu, augustus 1954, heeft de vereniging een leeftijd van 60 jaar. Daarom zullen we het belangrijkste, dat zich in deze 60 jaar in de vereniging heeft voorgedaan, de revue laten passeren.

Zuivelfabriek Borger omstreeks 1954

De eerste notulen beginnen als volgt:

Naar aanleiding van een gehouden landbouwlezing te Buinen in Februari 1894, door de heer Van Weydom Claterbos over zuivelbereiding en zuivelfabrieken, werd op een vergadering van de landbouwvereniging alhier van 17 februari een commissie van drie leden benoemd, om de mogelijkheden te onderzoeken om in Borger een zuivelfabriek met handkracht tot stand te brengen. Deze commissie, waarvan de namen niet worden genoemd, maar die bestond uit de heren H. Tiesing, H. Smit en H. Huiting, bracht verslag uit in een vergadering van 12 maart 1894. Het onderzoek had dus nogal vlug plaats gevonden, men had er geen gras over laten groeien. Het resultaat was dat tot oprichting werd besloten en wel met 47 personen.

Voor het benodigde kapitaal werden aandelen uitgegeven van fl. 10.-.

Het plaatsen van de aandelen verliep aanvankelijk niet vlot. Met veel moeite kwamen er tenslotte 38 aandeelhouders, met in totaal 192 aandelen à fl. 10.-. Met dit geld moest men beginnen. Op 27 maart 1894 werd de eerste vergadering van aandeelhouders gehouden. In deze bijeenkomst werd het eerste bestuur gekozen, dat uit de volgende personen bestond:

President: S. Reijnders te Borger
Secretaris: H. Smit, te Borger
Penningmeester: L. van Dijk te Borger
Bestuurslid: W. Hooiveld te Borger
Bestuurslid: F. Dilling te Drouwen
Bestuurslid: H. Meijeringh Jh.zn. te Westdorp
Bestuurslid: J. Boelens te Ees.

Deze personen werd een moeilijke taak opgedragen, doch ze hebben waardevol pionierswerk verricht.

In juni 1894 werd besloten tot aankoop van de tuin van J. Ijpelaar te Borger, met de bedoeling hierop de zuivelfabriek te bouwen. Het perceel was groot 7 are en kostte fl. 100.-, plus een vergoeding van fl. 5.- voor de te velde staande gewassen.

Voor het bouwen van de fabriek werd een aanbesteding gehouden. Het werk werd gegund aan de laagste inschrijver Hobe Scholten van Nieuw-Buinen voor een prijs van fl. 1325.-, onder voorwaarde van oplevering op 1 september 1894.

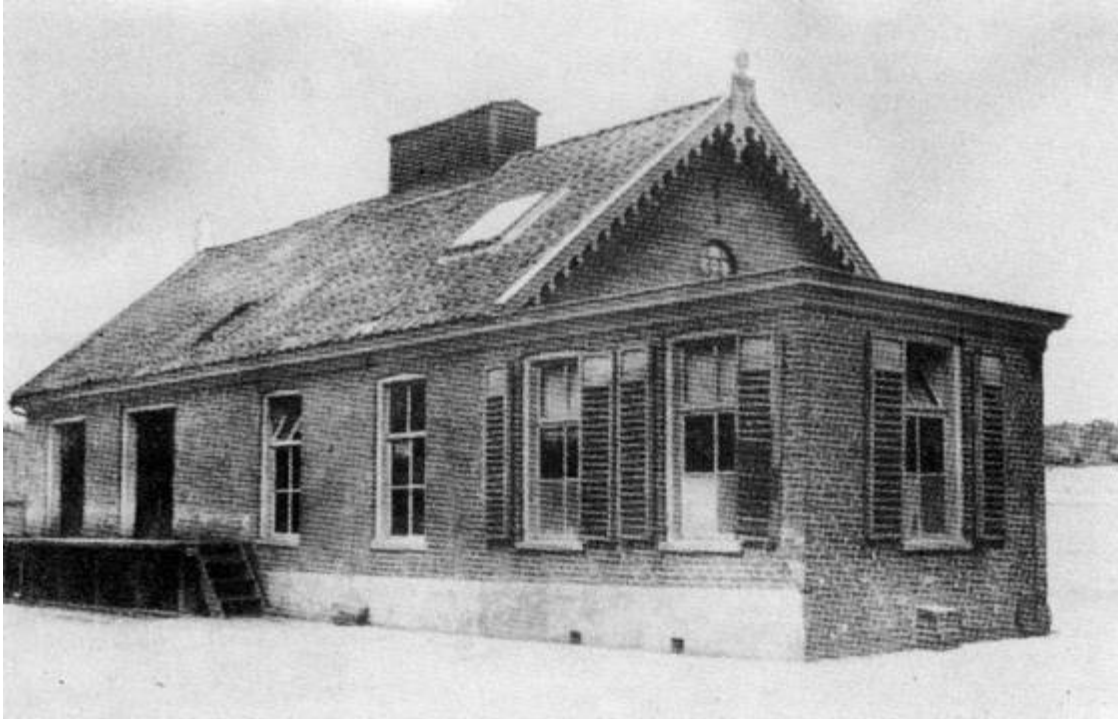
Op 16 augustus 1894 werd bij notaris E. S. Cornets de Groot de acte van oprichting gepasseerd, waardoor het bestaan van de coöperatieve zuivelfabriek te Borger een feit was geworden. Als eerste directeur werd benoemd de heer A. Ottens te Erm op een salaris van fl. 8.- per week, en als eerste werkmans Jans Lunsing te Borger, op een loon van 50 cent per dag.

Als een bijzonderheid bij de benoeming van een werkkraacht aan de fabriek vermelden we dat onder de sollicitanten twee vrouwen waren. Het waren de vrouwen van H. Huizing en J. Siebring te Borger. Deze waren dus niet voor een kleintje vervaard, want we mogen toch aannemen dat het draaien van de karn geen gemakkelijk werk was. Op 6 oktober 1894 werd de eerste melk in de fabriek verwerkt. Die dag betekende voor de boeren van Borger en omgeving een grote ommekeer in de melkverwerking. Uit het eerste jaarverslag blijkt dat er was ontvangen 217.008 liter melk. Hiervoor was een gemiddelde prijs betaald van fl. 2.81 per 100 liter. Er was een batig saldo van fl. 337.62.

Een overzicht van de verwerkte melk, enz. in de volgende jaren hebben wij op pag. 16 en 17 [nu blz. 36] in dit boekje opgenomen. Na een verblijf van ongeveer een jaar werd directeur Ottens benoemd tot directeur in Rolde. Een nieuwe oproep werd geplaatst en tot directeur werd benoemd de heer J. Stoker van Drouwen.

In deze eerste jaren werd de melk betaald naar het aantal liters, onderzoek naar het vetgehalte kende men toen nog niet. Hierdoor ging er geen jaar voorbij of er kwamen onder de ontvangsten van de vereniging posten voor van ontvangen boeten wegens melkvervalsing. In het jaar 1898 werd het onderzoek en uitbetaling naar vetgehalte ingevoerd en nam de vervalsing van de melk geleidelijk af. Dit vetgehalte onderzoek wekte bij de boeren aanvankelijk veel wantrouwen, en wel vooral tegenover de directeur. Daarom werd uit de leden een commissie van toezicht benoemd, die telkens bij het melkonderzoek aanwezig was. In de volgende jaren was er in de vergaderingen steeds weer verschil van mening over het melkvervoer.

De boeren brachten in die tijd de melk zelf naar de fabriek, of men ging in buurten het vervoer organiseren, waardoor ieder op zijn beurt dit vervoer voor de buurt moest verzorgen. Het plan om dit vervoer voor rekening van de fabriek te laten uitvoeren, stuitte bij de leden in Borger op veel tegenstand. Het gevolg hiervan was dat in de jaren 1899, 1900 en 1901, achtereenvolgens de leden van de plaatsen Bronneger, Drouwen en Westdorp voor het lidmaatschap gingen bedanken en in hun eigen woonplaats een fabriekje gingen bouwen. Voor de bloei en groei van de fabriek te Borger was dit zeer jammer, doch niet minder voor de uitgetreden boeren, want voor een fabriek en inventaris was behoorlijk veel geld nodig en men boekte weinig resultaat. Alleen de fabriek te Drouwen heeft het vele jaren volgehouden.

Boterfabriekje Borger omstreeks 1910

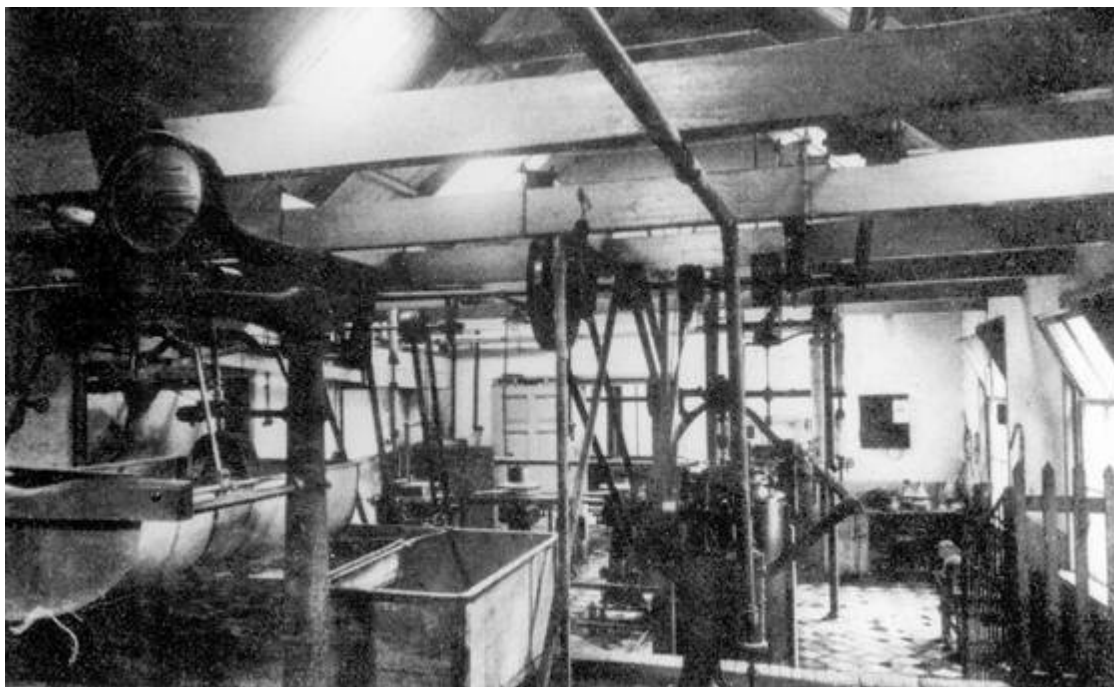
Dat Harm Tiesing te Borger vaak met zijn gedachten de tijd ver vooruit was, bleek ook in het jaar 1900. Hij stelde toen reeds in een ledenvergadering voor om sociale verzorging in te voeren voor directeur en personeel. Hij verzocht in geval van ziekte de lonen aan deze mensen door te betalen. Zijn voorstel ondervond geen bijval. Zulke vergaande plannen bleven aan de toekomst voorbehouden. In dezelfde vergadering kwam ook ter sprake het bouwen van een korenmalderij, maar ook dit durfden de leden nog niet aan. In het jaar 1902 ging ook de voorzitter van de vereniging ons dorp verlaten, en eveneens naar Rolde. Hij werd daar benoemd tot burgemeester. Voor hem in de plaats werd tot voorzitter gekozen Ds. Eilerts de Haan.

In ditzelfde jaar werd te Assen een centrale knederij opgericht en men besloot, ter verbetering van de kwaliteit van de boter hiervan lid te worden.

Op aandringen van het Genootschap ter Bevordering van de Landbouw in Drenthe, werd na een ingesteld onderzoek besloten, de handkrachtfabriek om te bouwen in een stoomzuivelfabriek. Uit hierover uitgebrachte verslag bleek dat het gebruik van ongepasteuriseerde ondermelk op de boerderij oorzaak was van het toen veelvuldig voorkomen van besmettelijke ziekten onder het vee. Het verbouwen van de fabriek kostte betrekkelijk veel geld, zodat de voltooiing een paar jaar op zich liet wachten.

Wederom werd ter sprake gebracht, om gelijktijdig aan de zuivelfabriek een korenmalerij te verbinden. De dorpsmolenaar Beins kwam hevig in verzet, waarop Harm Tiesing als zijn oordeel uitsprak dat de boeren niet zoveel belang bij een coöperatieve malerij zouden hebben, als Beins maar bereid zou zijn om voor geld te malen en niet alleen voor z.g. „hochten". Beins beloofde dit, waardoor de bouw van een malerij weer werd uitgesteld.

In 1904 kwam de groeiende onenigheid in de vereniging tot uiting door een besluit van de vergadering. Een gedeelte van de leden wantrouwde namelijk de directeur, in verband met het feit, dat aan de fabriek karnemelk tegen contante betaling werd verkocht. Op voorstel van een der leden werd daarom besloten om aan burgers geen karnemelk meer te verkopen. Het voorstel kreeg inderdaad een kleine meerderheid van stemmen.

Een van de zeldzame opnames van een fabrieksinterieur, Borger 1910

Spoedig na dit besluit, moest er een buitengewone ledenvergadering worden gehouden, daar alle bestuursleden, op één na, voor hun functie hadden bedankt.

„Het bestuur", aldus de voorzitter in die vergadering, „kan zich niet verenigen met het besluit dat aan burgers geen karnemelk meer mag worden verkocht. Want onder deze mensen zijn er velen die heel veel werk belangeloos voor de totstandkoming van de fabriek hebben gedaan en het bestuur meent, dat het genomen besluit van de ledenvergadering van grote ondankbaarheid jegens die mensen getuigt. Ook meent het bestuur daaruit te moeten concluderen dat het niet meer het vertrouwen van de leden heeft en daarom heeft het besloten de leden in de gelegenheid te stellen een ander bestuur te kiezen."

Dit gevolg hadden vele leden niet verwacht. De vergadering kreeg nu terstond een heel ander karakter! Men wilde de regeling van de verkoop van karnemelk gaarne verder aan het bestuur overlaten en het oude bestuur werd herkozen. Om de aanvoer van melk naar de fabriek te vergroten werd in deze bijeenkomst besloten, dat aan gekochte stierkalveren geen volle melk gevoerd zou mogen worden.

De afvoer van het afvalwater van de fabriek veroorzaakte in het dorp veel verontreiniging, want het stroomde allemaal weg langs de dorpsstraat. Op verzoek van de inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht, werd er daarom besloten het afvalwater door ondergrondse buizen af te voeren naar het eikenbosje aan de achterweg. In latere jaren werd deze riolering nogmaals verlengd en nu vindt de afvoer via sloten plaats naar 't kanaal Buinen-Schoonoord.

Wegens vertrek van Ds. Eilerts de Haan, werd in het bestuur benoemd de heer A. Olthof, burgemeester van de gemeente Borger, die ook de functie kreeg van voorzitter.

In het jaar 1906 kwam er in het melkvervoer een grote verandering, daar men besloot dit aan te besteden voor rekening van de fabriek. Van enkele boeren uit Eeserveen kwam toen het verzoek of de melk ook uit Eeserveen gehaald kon worden en daartoe werd besloten.

Het besluit van 1904 betreffende het bouwen van een stoomzuivelfabriek kwam nu ook weer in behandeling, want de financiële resultaten van dergelijke fabrieken bleken gunstiger te zijn. Er werd voor dit doel een lening aangegaan van fl. 7000.- tegen 4½ % rente 's jaars. Het gelijktijdig bouwen van een malerij werd opnieuw verworpen met 50 tegen 46 stemmen en 17 blanco. Een malerij werd echter wel een urgent geval.

De verbouwing tot stoomzuivelfabriek werd in 1907 gegund aan de aannemer H. Santing te Borger voor fl. 2943,--. In april 1908 bedankte de heer Olthof als bestuurslid, daar er onder de leden een actie werd gevoerd om de heer Stoker te bedanken als directeur. Daaraan wilde de heer Olthof niet meewerken. De waarnemend voorzitter, de heer H. Pott deelde in dit verband mee dat er vele klachten waren gekomen over de ondermelk; men had directeur Stoker daarover ter verantwoording geroepen, maar hij was niet verschenen en had slechts een briefje gestuurd, waarin hij zijn ontslag vroeg. Het bestuur had toen een oproep geplaatst voor een nieuwe directeur, een machinist en een melkmeter.

Tot nieuw bestuurslid werd gekozen de heer H. Oostingh te Borger, terwijl bij de verdeling der functies de heer H. Smit tot voorzitter werd gekozen. Voor de betrekking van directeur waren er 31 sollicitanten en uit dezen werd de heer Middelveld van Dedemsvaart benoemd.

Van deze directeur heeft de fabriek niet lang plezier gehad, want binnen het jaar vroeg de heer Middelveld ontslag. Om opzien te vermijden besloot het bestuur een nieuwe benoeming te doen uit de oude sollicitanten. Met de heer Middelveld hadden toen op de voordracht gestaan de heren Lubbers van Wachtum en Kamer van Dalen; de heer A. Kamer werd nu als opvolger van de heer Middelveld benoemd.

De heer Kamer bekleedde deze functie tot in 1945. Onder zijn leiding is er in de vereniging veel tot stand gebracht, en zulks dikwijls onder zeer moeilijke omstandigheden.

Een flinke vooruitgang in 1908 betekende de terugkomst van de boeren uit Bronneger en Westdorp. Nu er voor het melkvervoer een betere regeling was getroffen en ook de ondermelk gepasteuriseerd terugging naar de boerderij werd ingezien dat men gezamenlijk een betere prijs voor melk kon maken.

In 1910 werd een subsidie verleend voor het verkrijgen van een dierenarts in Borger, waaraan een grote behoefte bestond. Ook werd financiële steun gegeven voor het verbeteren van de veestallen.

De gestadige groei van de vereniging en de verbetering van het bedrijf, werd in 1914 onderbroken door de eerste wereldoorlog.

Wel was ons land hierbij niet direct betrokken, maar de ontredde was toch groot. Het vee werd afgeslacht en er was weinig veevoeder, zodat de hoeveelheid melk sterk daalde. Ondanks deze oorlog werd toch in 1915 eindelijk besloten tot het bouwen van een korenmalerij met veevoederhandel en een nieuwe woning voor de directeur.

25 Mei 1916 werd hiervoor de eerste steen gelegd. Als eerste molenaar werd benoemd de heer E. Smit van Stadskanaal.

De omzetten in de malerij werden regelmatig opgevoerd en daardoor werd deze afdeling voor de boeren van veel belang. Voor het bezorgen van veevoeder werd een paard en wagen aangeschaft.

De oorlog eindigde in 1918, doch direct daarna volgde een griep epidemie van zeer grote omvang. Om geen onrust onder de zieken te verwekken werd het verluiden van de doden met de torenklok tijdelijk verboden.

In 1919 werd er ook in Drouwen actie gevoerd om met de melk naar Borger te gaan. In een aldaar gehouden vergadering kreeg het voorstel evenwel geen meerderheid en de fabriek aldaar bleef dus voorlopig doorwerken.

In datzelfde jaar werd de voorzitter van de vereniging, de heer H. Smit, niet herkozen. In zijn plaats werd gekozen de heer J. Berends, die tevens de functie kreeg van voorzitter.

Enige leden uit Bronneger kwamen in 1921 met een verzoek om financiële hulp voor de oprichting van een controlevereniging. Hieraan werd niet alleen zeer graag voldaan, maar bovendien werd besloten hulp te verlenen bij het onderzoeken van de melkmonsters. Ook werd steun gegeven aan een goede algemene landbouwvoorlichting. Er werd bovendien een collectief abonnement genomen op het Drents Landbouwblad, terwijl verder regelmatig lezingen e.d. werden georganiseerd. Een probleem vormde al spoedig de industriële verwerking van de ondermelk. Bij vele boeren werd namelijk de hoeveelheid ondermelk die van de fabriek terugkwam te groot. Dat was de reden, dat het bestuur de mogelijkheid tot bouwen van een kaasmakerij ernstig ging overwegen.

De oude fabriek werd bovendien steeds slechter en was ook ondoelmatig voor het bereiden van een goed product. Er kwamen dus plannen voor het bouwen van een nieuwe fabriek, waarbij het bouwen van een kaasmakerij een punt van ernstige discussie vormde. Van de ledenvergadering kreeg het bestuur toestemming een nieuwe fabriek met kaasmakerij te bouwen, mits de leden hiervoor 1.000.000 kg melk per jaar zouden aanbieden.

Aan deze voorwaarde bleek niet te kunnen worden voldaan. Men kwam tot 600.000 kg. Buurtfabrieken die van de plannen in Borger hoorden, waren wel bereid een hoeveelheid melk naar Borger te leveren, zodat op die manier de gewenste hoeveelheid kon worden verkregen. De nieuwe fabriek werd na aanbesteding gegund aan de laagste inschrijvers: Habing en De Wit van Assen voor een prijs van fl. 37.887.-- en het betonwerk aan de fa. Kool en Wildeboer voor fl. 13.772.--, Daarbij kwamen verder nog schilderwerk, elektrische installatie, nieuwe machines en werktuigen. De gehele investering beliep tenslotte ongeveer fl. 100.000.--. De bouw stond onder architectuur van de heer De Vries van Assen.

Door deze verbouwing moest de oude fabriek geheel afgebroken worden. Voor de melkverwerking werd ruimte gemaakt in de malerij. Dat dit geen ideale plaats hiervoor was, is zonder

meer duidelijk, maar ondanks veel ongerief heeft men het toch gered. In het voorjaar van 1926 kwam na de boven geschetste moeilijke verbouwing de fabriek klaar. De zeer strenge winter van dat jaar was een grote hindernis geweest voor een snellere oplevering. Als eerste kaasmaker werd benoemd de heer De Vries van Ee (Fr.)

De hoeveelheid melk die de leden aan de fabriek wensten te laten verwerken was aanvankelijk niet groot, terwijl men voor de wei die men op de boerderij terugkreeg, weinig waardering had. Deze werd namelijk aanvankelijk beschouwd als water zonder voedingswaarde. De praktijk bewees echter dat wei een zeer goed veevoeder was en daarom vroegen de leden steeds minder ondermelk terug. Derhalve kwam er al spoedig voldoende melk voor de kaasbereiding. Kaas vraagt echter een goede kwaliteit melk, en dat was dan ook de reden dat besloten werd om in de zomermaanden de melk twee keer per dag te leveren. Voor het vervoer van kaas was een vrachtauto van veel belang. Deze werd dus gekocht en tevens voor de malerij gebruikt, waardoor paardentractie voor de fabriek tot het verleden ging behoren.

Het kaasmaken was in die tijd een behoorlijk lonend bedrijf. Daarom werd ten behoeve van de kaasmakerij ook melk bijgekocht van de fabrieken te Grolloo en Eext. Het bedrijf bereikte de top van zijn capaciteit, en zo moest er heel wat nieuw personeel worden aangenomen. De melk, die door nog meer buurtfabrieken werd aangeboden moest worden geweigerd, want deze kon niet meer verwerkt worden. De heer H. Pott stelde daarom in een vergadering voor om de fabriek nogmaals uit te breiden en wel met een poedermakerij. „Melk is er hier genoeg”, aldus de heer Pott, „en wij moeten proberen die in Borger te houden.” De meerderheid van het bestuur durfde echter geen grotere investering aan, zodat het voorstel werd verworpen.

In 1927 maakte het gebruik van mengvoerders voor het vee veel opgang. Om aan de vraag van de leden naar deze mengvoerders te kunnen voldoen werd een mengmachine aangeschaft. Varkensmesterij nam bovendien een grote vlucht, waarmee ook de z.g. droogvoederbakken hun intrede deden.

Ook werd in dit jaar begonnen met melkcursussen. De belangstelling onder de boerenjeugd was zeer groot.

Het bestrijden van de runderhorzel werd ter hand genomen en daarmee werden de runderen van een grote plaag verlost. De bestrijding gebeurde daarna regelmatig elk jaar. Weer een jaar later, dus in 1928, werd op initiatief van de fabriek opgericht een vereniging ter bestrijding van tuberculose onder het rundvee. Na een matig begin is hiervoor tenslotte toch een flinke belangstelling gekomen. In het jaar 1931 begon een landbouwcrisis van ongekeende omvang, waardoor de prijzen voor melkproducten en granen tot ver beneden de kostprijs daalden. Het bedrijf werd vereenvoudigd, ten gevolge waarvan een deel van het personeel kon worden ontslagen. Ook werden drastische loonsverlagingen toegepast.

Het waren ongekeende slechte tijden; vele boerderijen werden naar de ondergang gedreven. Dit waren ook de jaren, waarin bij de boeren margarine op de tafel kwam, terwijl hun eigen producten geen afzet vonden. Om erger te voorkomen werd er besloten dat elk lid van de fabriek per 14 dagen minstens 1 kg boter moest afnemen en dit werd hun, die niets bestelden, zonder meer thuisbezorgd.

De voordeligste manier voor melkafzet was de verkoop aan consumenten. Om hieraan te kunnen meedoen werd overleg gepleegd met het bestuur van de „Drentse melkvoorziening in de Veenkoloniën”. Er werd gevraagd om aan Borger vrijwillig een klein afzetgebied toe te wijzen, maar dit verzoek had geen succes. Ongevraagd werd toen een gebied veroverd. Om deze venters was dikwijls ruzie en deze ontstond ook tussen de fabrieken van Borger en Gasselternijveenschemond. Dit leidde zelfs tot een melkoorlog van betekenis, waarbij melk en melkproducten voor enkele centen aan de consumenten werden verkocht. Dat dit gebeurde viel zeer te betreuren, want het ging de boeren veel geld kosten, terwijl ze dit al zo hoog nodig hadden.

Een noemenswaardig verschijnsel in deze jaren is „de tijd”. Van overheidswege werd n.l. bepaald dat voor Nederland de midden-Europese tijd van kracht zou zijn. De boeren verzetten zich hiertegen en handhaafden „de oude tijd”.

De scholen die de boeren hierin niet te veel dwars wilden zitten, kozen de gulden middenweg en gingen het verschil in tijd delen; dat was de z.g. „schooltijd”. Dit alles stichtte op het platteland dikwijls veel verwarring. Doch langzamerhand ging men aan de „nieuwe tijd” wennen; de boeren gingen zich aanpassen en het oude ging ongemerkt verdwijnen.

In de reeds genoemde crisis kwam niet gauw verandering. Om de boeren niet helemaal aan hun lot over te laten, werd door de regering bepaald, dat er op de landbouwproducten subsidie zou worden gegeven. Maatregelen als „roggekleuren”, „aardappelsprieken” zullen aan velen nog wel bekend zijn. Door boerenorganisaties werd toen veel propaganda gemaakt voor het gebruik van „melkbrood”, om daardoor de afzet van melk of melkpoeder te bevorderen.

Tot ongeveer 1938 ging deze crisis door, daarna kwam er een kentering.

In Duitsland begon het in de jaren dertig erg onrustig te worden. Er gingen oorlogsgeruchten en vele landen begonnen voorraden te vormen. Het jaar 1939 bracht Nederland de mobilisatie. Van het personeel moesten er velen in militaire dienst en daarom werd besloten de kaasmakerij stop te zetten.

Het kunstmatig drogen van granen kwam steeds meer in zwang. De verkoop van natte granen ondervond veel moeilijkheden, vooral bemerkte men dat in de prijs. Er werd met het oog daarop besloten een graandroger aan te schaffen. Deze bleek al spoedig in een grote behoefte te voorzien, alhoewel de boeren in latere jaren er rekening mee gingen houden. De oogst werd vlugger binnengehaald dan voorheen, doch een goede manier is dit niet.

10 Mei 1940 werd ons land in een oorlog betrokken met Duitsland.

Door de geweldige overmacht moest ons land na 5 dagen oorlog voeren capituleren. Zoals elke oorlog bracht ook deze schaarste aan goederen en materiaal. Alles werd gedistribueerd. Het rundvee werd in groten getale geslacht, zodat er zeer weinig melk voor de verwerking aan de fabrieken kwam. Als maatregel van bezuiniging werden kleine zuivelfabrieken stopgezet en moest de melk aan andere fabrieken worden geleverd. Hierdoor kwam de melk van Buinen en Drouwen voor verwerking in Borger.

De boeren van Drouwen besloten nu het bedrijf te Drouwen te liquideren. Zij werden met de boeren uit Bronnegerveen lid van de fabriek te Borger.

Na veel ellende en ontberingen werd ons dorp op 12 april 1945 van de Duitsers bevrijd door Poolse soldaten, die tot het geallieerde leger behoorden. Na de bevrijding bedankte de heer Kamer als directeur. Als waarnemend directeur werd aangesteld de assistent van de fabriek, de heer A. Stevens, die reeds met ingang van 1 mei 1945 definitief tot directeur werd benoemd. De fabriek was tijdens de oorlog ernstig beschadigd, doch alle zeilen werden bijgezet, om het bedrijf zo spoedig mogelijk weer op gang te krijgen. Er kwam direct al veel meer melk aan de fabriek en ook voor de malerij kwam er weer werk.

In 1946 werden de stukgeschoten kaasbakken weer opgeknapt en werd opnieuw met de kaasbereiding begonnen. De kaas werd zeer duur; maar hiervan kon niet ten volle worden geprofiteerd, omdat er veel melk in consumptie werd verkocht in de Veenkoloniën. Hiervoor werd in verhouding tot de kaas lang niet genoeg betaald en dit betekende in 1½ jaar een verlies van circa fl. 30.000.--. Het bestuur besloot daarom de venters over te doen aan de fabrieken Gasselternijveen, Gieten en Exloo.

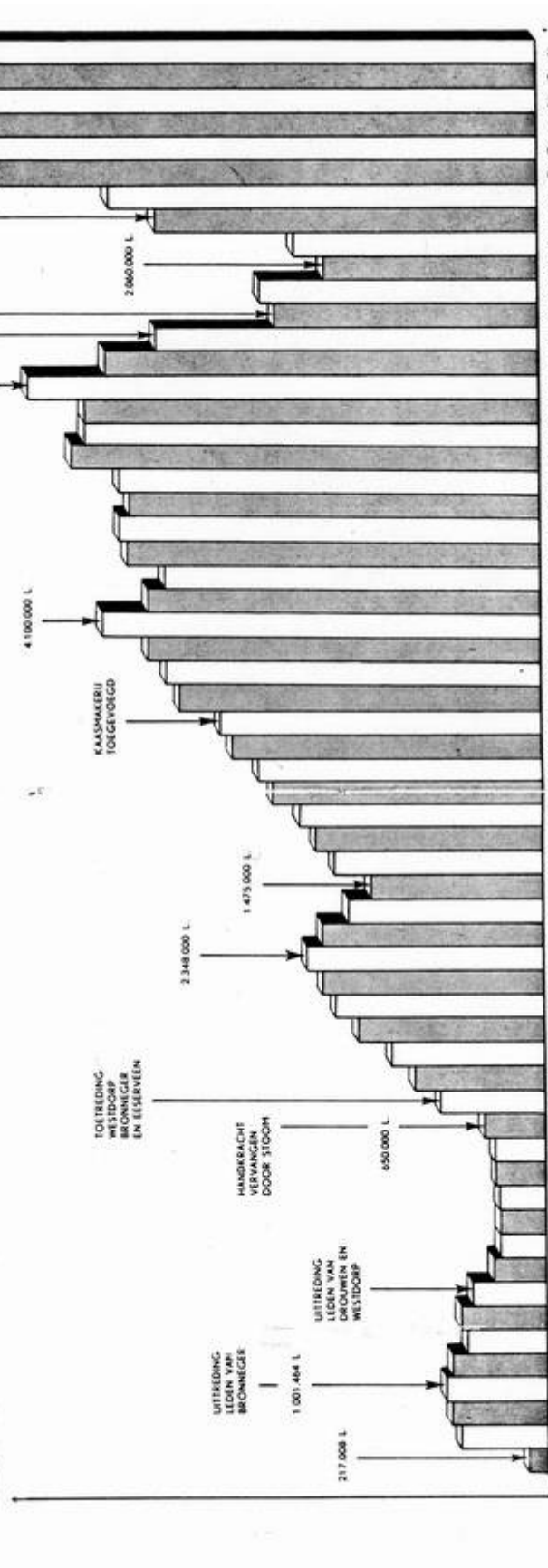
De kaasmakerij werd nu gemoderniseerd. Nieuwe kaasbakken, pasteur en tanks werden in verband hiermee aangeschaft. Ook de malerijmachines ondergingen vernieuwing. Er werd ook een nieuwe 60 pk hamermolen gekocht, want de malerij kreeg het weer druk. Om aan de telers van zaaigranen een betere prijs te kunnen betalen, werd een zaadreinigingsmachine gekocht.

Er was ook veel te weinig ruimte voor opslag van granen en daarom werd besloten een nieuwe voorradenschuur te bouwen. Van de gemeente Borger kon terrein worden gekocht achter de fabriek, wat ons zeer gelegen kwam. De voorwaarde werd echter gesteld dat hierop ook door de fabriek dan minstens twee woningen voor personeel moesten worden gebouwd, want er was een nijpend gebrek aan woningen. Om goed personeel te krijgen moest men een woning kunnen aanbieden

**BEGIN: BORGER
EES
DROUWEN
WESTDORP
BRONNEGER**

Coöp. Zuivelfabriek en Korenmalerij „BORGER” te Borger

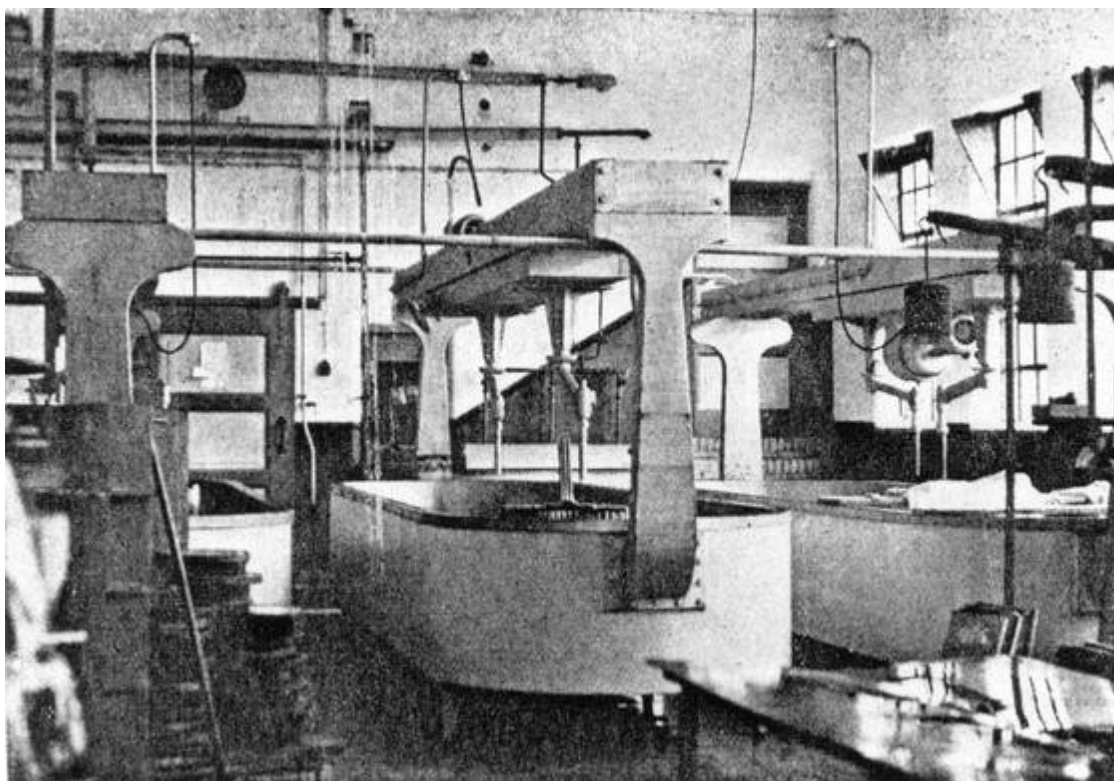
GRAFISCHE VOORSTELLING VAN DE VERWERKTE MELKHOEVEELIJDEN
OVER HET TIJDVAK 1894-1954

Jaartal	Melkpreis	L/kg melk voor één kg boter	Gem. vetgeb.
1894-95	2.81	28.00	3.1
95-96	3.1	28.00	3.00
96-97	3.34	30.00	3.00
97-98	3.20	30.00	3.00
98-99	3.31	29.00	3.40
99-00	3.45	29.00	3.45
00-01	3.31	29.50	3.31
01-02	3.20	29.80	3.20
02-03	3.16	30.30	3.16
03-04	3.00	30.90	3.00
04-05	3.20	30.60	3.20
05-06	3.25	30.50	3.25
06-07	3.10	32.00	3.10
07-08	3.61	27.37	3.61
08-09	3.78	27.29	3.78
09-10	3.79	27.33	3.79
10-11	4.39	27.70	4.39
11-12	4.30	27.70	4.30
12-13	4.00	27.29	4.00
13-14	4.10	27.31	4.10
14-15	5.14	27.30	5.14
15-16	6.65	27.20	6.65
16-17	8.37	27.00	8.37
17-18	11.23	27.50	11.23
18-19	9.73	27.60	9.73
19-20	9.56	26.90	9.56
20-21	7.53	27.00	7.53
21-22	7.27	26.51	7.27
22-23	6.70	25.83	6.70
23-24	7.91	26.05	7.91
24-25	7.99	26.02	7.99
25-26	7.99	26.02	7.99
26-27	7.99	26.02	7.99
27-28	8.39	25.85	8.39
28-29	8.80	25.64	8.80
29-30	8.13	25.03	8.13
30-31	6.38	25.06	6.38
31-32	4.74	25.30	4.74
32-33	4.28	25.30	4.28
33-34	4.38	25.72	4.38
34-35	4.40	25.42	4.40
35-36	4.67	25.30	4.67
36-37	4.90	25.11	4.90
37-38	5.71	24.91	5.71
38-39	5.58	24.51	5.58
39-40	5.71	24.83	5.71
40-41	6.75	25.52	6.75
41-42	10.41	25.49	10.41
42-43	11.56	24.77	11.56
43-44	12.27	24.43	12.27
44-45	11.61	24.35	11.61
45-46	18.06	24.40	18.06
46-47	17.27	24.30	17.27
47-48	17.67	24.28	17.67
48-49	21.01	23.30	21.01
49-50	20.22	23.14	20.22
50-51	19.23	22.89	19.23
51-52	20.84	23.00	20.84
52-53	22.68	22.80	22.68
53-54	21.92	22.76	21.92

De leden besloten op deze voorwaarden de grond te accepteren, zodat zowel de voorradenschuur als de woningen werden gebouwd. Door deze grondaankoop zal de fabriek in de toekomst voor eventuele uitbreiding niet gauw gebrek krijgen aan bouwterrein. Voor deze uitbreiding was een som van plm. fl. 100.000.--. nodig.

Het bestrijden van veeziekten nam in de loop der jaren een steeds grotere omvang. Voor rekening van de fabriek werden alle runderen jaarlijks geënt tegen mond- en klauwzeer, terwijl voor de bestrijding van schurft en luizen onder het vee door de fabriek een gascel werd aangeschaft. Om voorgoed verlost te worden van melk van koeien die lijdende zijn aan t.b.c., werd door de leden besloten dat op de melk van deze runderen, geleverd na 1 mei 1948, een boete zou worden gelegd van ½ cent per kg. Dit was een straffe maatregel, maar hij had tot gevolg dat er op de gestelde datum maar twee leden waren die voor boete in aanmerking kwamen. En ook dit was maar van zeer korte duur, want in 1949 werden alle reageerders opgeruimd en werd er alleen melk verwerkt van t.b.c.-vrij vee.

Nieuwe kaasmakerij na verbouwing in 1953

Toen in latere jaren de opruiming van reageerders van overheidswege verplicht werd gesteld, was dit voor de leden van de fabriek te Borger geen bezwaar, want hier was in dit opzicht al schoon schip gemaakt.

Veeverbetering werd ook een veelbesproken onderwerp. Ook dienaangaande was het bestuur van de fabriek paraat: er werd besloten voor rekening van de fabriek een „topstier" aan te kopen. Deze werd gekocht in Friesland. „Gatsche's Adema" deed aanvankelijk met veel succes wat van hem werd verwacht, maar na een paar jaar kreeg het dier een geslachtsziekte en moest worden afgemaakt. Wel zijn er goede nakomelingen van deze stier, doch het verwachte resultaat bleef feitelijk uit en daar de kunstmatige inseminatie opkwam, werd geen nieuwe stier weer aangeschaft.

Met medewerking van de fabriek gingen de leden in groepjes van 3 à 4 personen naar Friesland om goed fokvee te kopen. Vooral door deze methode kwamen vele goede dieren in ons werkgebied.

Mede door de oorlogsomstandigheden, waren de boeren het gebruik van ondermelk voor veevoeder ontwend. Men had bemerkt dat het varkensmesten zonder ondermelk behoorlijk goed ging. Hierdoor was er veel melk beschikbaar voor industriële verwerking. Om deze melk zo productief mogelijk te maken besloten de gezamenlijke veehouders in Drenthe, om onder de naam D.O.M.O. een coöperatief melkproductenbedrijf te stichten. Dit werd gebouwd in Beilen en in 1949 geopend. Miljoenen liters Drentse melk werden hierna tot melkpoeder verwerkt.

In een ledenvergadering van 4 juli 1950 stelde de voorzitter, de heer J. Berends, zich wegens zijn hoge leeftijd niet weer voor een benoeming beschikbaar. Gedurende 31 jaar was de heer Berends voorzitter van de vereniging geweest. Zijn bekwame leiding was voor de vereniging van zeer grote betekenis gebleken.

Als nieuw bestuurslid werd gekozen de heer H. Takens Azn. Bij de verdeling der functies werd als voorzitter gekozen de heer L. Kinds te Ees.

Om redenen welke wij in de aanvang reeds hebben genoemd, werd er besloten het 60-jarig bestaan van de vereniging feestelijk te herdenken en wel op de officiële datum van oprichting: 16 augustus 1954. Op die datum waren de vereniging en het bedrijf kerngezond: een bedrijf waarop de leden trots kunnen zijn. Het bestuur, de commissie van toezicht en de directeur doen hun best de vereniging op waardige wijze te besturen en hopen daarbij ook in de toekomst op de medewerking van alle leden te mogen rekenen.

Samenstelling bestuur:

L. Kinds, voorzitter
E. H. Pott, secretaris
H. Takens Azn., vice-voorzitter
H. Smeenge, lid
W. H. Dillingh, lid
Js. Vedelaar, lid
L. Dilling, lid

Samenstelling commissie van toezicht:

G. Boelens, voorzitter
J. Alberts, secretaris
H. Rosing, lid
30
G. Kuik, lid
B. Zwinderman, lid
K. Witting, lid
H. Polling, lid

Directeur:

A. Stevens

Feest

De wijze waarop het feest gevierd moest worden heeft het bestuur en de directeur heel wat moeite gegeven, doch men kwam tenslotte tot het volgende besluit: een revue te laten schrijven door mevr. Oudman-Kroeze te Borger, waarbij het verloop van het bestaan der vereniging naar voren moest komen. De revue kwam gereed onder de naam „Louw is achterum kiek'n".

Zuivelfabriek en maalterij Borger jr. 50

De regie werd opgedragen aan de heren H. Heyting en G. de Jonge te Borger en als spelers werden leden of huisgenoten van leden gevraagd. Omdat ook voor de inhoud van de revue passende muziek nodig bleek te zijn, werd om muzikale medewerking gevraagd aan de muziekvereniging B.O.M. van Zweeloo. Deze was bereid met een gedeelte van de vereniging, de z.g.n. „Boerenkapel", voor de feestavonden naar Borger te komen. Dit feest is een succes geweest, de bezoekers waren vol lof. Hierdoor kwam er zo'n grote vraag naar heropvoeringen, dat er vijf avonden nodig waren om alle inwoners uit het werkgebied tevreden te stellen. Ongeveer 1600 personen hebben het feest meegemaakt.

Ook vanaf deze plaats betuigen wij onze grote dankbaarheid aan hen die aan dit zo bijzonder slagen van ons 60jarig jubileum hebben meegewerkt. Op 16 Augustus werd des namiddags een receptie gehouden in hotel Bieze. Deze werd door ongeveer 150 personen bezocht en er werd door 16 personen het woord gevoerd. Het geheel had een waardig verloop, terwijl vele bezoekers van de receptie voor het avondfeest waren uitgenodigd. Wij keren nu terug tot het gewone leven van onze vereniging. Bij welke mijlpaal men weer eens zal willen „achterum kiek'n", dat is nu nog niet te bepalen. Wij hopen echter dat het nog heel vaak zal mogen gebeuren, en dat de vereniging moge groeien en bloeien tot in lengte van dagen

Bestuur en commissie van toezicht

A. Stevens, directeur.

Toevoeging aan gedenkboekje Borger 60 Jaar

*De fabriek zou in 1970 sluiten - Melkveehoudervereniging werd A lid van DOMO GA.
Hierna nog enkele gegevens, met aanvulling van ná 1954*

Melkontvangst gegevens tot sluiting.

Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk	Jaar	Mln. KG. melk
1941	3,409	1951	6,304	1961	8,187
1942	-	1952	6,140	1962	8,913
1943	2,975	1953	5,878	1963	8,792
1944	2,763	1954	5,799	1964	9,118
1945	3,372	1955	5,931	1965	9,502
1946	3,938	1956	5,737	1966	9,984
1947	3,789	1957	5,980	1967	10,260
1948	4,819	1958	6,381	1968	9,678
1949	6,243	1959	7,648	1969	?
1950	6,198	1960	7,697	1970	9,6 ??

Directeur Stevens werd in 1960 - om gezondheidsredenen - vervangen door H. Baltjes. Deze was daarvoor Assistent geweest op de CZ. te Vorden.

Wisseling bestuur is mij alleen bekend dat per 1969 F.L. Dilling voorzitter werd (was?)

Zelfde plek als voorgaande foto, in 2005 met 'aangepaste' nieuwbouw